

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПАСЕКА ОЛЕКСІЙ ФЕДОРОВИЧ

УДК 343.22 (477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів
2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Грищук Віктор Климович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
перший проректор з навчальної та методичної роботи.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук
Берзін Павло Сергійович,
Київський національний університет імені Тараса
Шевченка,
доцент кафедри кримінального права та кримінології;

кандидат юридичних наук
Гацелюк Віталій Олександрович,
Апарат Верховної Ради України,
головний консультант з питань юридично-наукового
забезпечення Секретаріату Комітету Верховної Ради
України з питань законодавчого забезпечення
правоохоронної діяльності.

Захист відбудеться «3» лютого 2011 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «21» грудня 2010 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку України та її прагнення до інтеграції в єдиний європейський простір вимагає фундаментальних та комплексних змін у багатьох сферах життєдіяльності держави. Безумовно, однією з таких сфер є кримінально-правова політика. Належне нормативне регулювання суспільних відносин потребує узгодженого, комплексного дослідження кримінально-правових проблем, що, безперечно, сприятиме впровадженню ефективних та своєчасних реформ.

Однією з найбільш актуальних проблем, що обговорюються у період проведення кримінально-правових реформ у сучасних державах світу, зокрема в державах, які утворені на пострадянському просторі, є кримінальна відповідальність юридичних осіб. Аналіз діяльності юридичних осіб засвідчує, що складна організаційна структура підприємств, значна кількість осіб, залучених у сферу цієї діяльності, а також певна децентралізація управління сприяє збільшенню фактів вчинення протиправних дій з їх боку. Саме тому, як видається, виникає потреба у запровадженні прямих каральних санкцій безпосередньо до юридичної особи, що стане закономірною спробою посилити контроль за негативними наслідками господарської діяльності передусім великих корпорацій, оскільки з кожним роком в економіці спостерігаються тенденції до укрупнення бізнесу та монополізації, до ігнорування інтересів окремого споживача та суспільства загалом.

Питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб доцільно розглянути передусім тому, що законодавець, визначивши досить розгалужену за каральним впливом систему відповідальності, відмовився від застосування до таких осіб кримінальної відповідальності – найбільш суворого її виду, враховуючи, що спроби та передумови її запровадження наявні.

Доцільність запровадження такої відповідальності все більше посилюється. Підтвердженням цього є значна кількість ратифікованих Верховною Радою України міжнародно-правових актів, які прямо рекомендують державам-учасницям запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб. До таких актів належать: Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи (ETS 173) від 27 січня 1999 р., Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р., Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р., Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р., Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. Незважаючи на те, що Верховна Рада України окремі із зазначених міжнародних документів ратифікувала, їх імплементація належним чином у нашій державі не проведена, що не тільки порушує прийняті нашою державою міжнародні зобов'язання, але й істотно, на наш погляд, знижує ефективність боротьби зі злочинністю.

Саме тому одне з положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р.

№ 311/2008, вказує на потребу реалізації питання кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Складність та неординарність цієї проблеми привернула увагу багатьох науковців, про що свідчить значна кількість публікацій. Зокрема, питання визнання юридичної особи суб'єктом злочину досліджували такі вчені: Р.В. Вереша, В.А. Власихіна, Б.В. Волженкін, С.Б. Гавриш, В.К. Грищук, У.С. Джекабаєв, С.Г. Келіна, І.Д. Козочкін, І.В. Красницький, В.М. Кудрявцев, В.В. Лунєєв, О.О. Михайлов, А.В. Наумов, А.С. Нікіфоров, С.І. Нікулін, І.В. Сітковський, В.Н. Смітєнко, В.С. Устінов, П.Л. Фріс та ін. Однак проблема визнання юридичної особи суб'єктом злочину у нашій державі остаточно не вирішена.

Відтак усе вищезазначене дозволяє говорити про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося на кафедрі кримінального права та кримінології Львівського державного університету внутрішніх справ у межах комплексної теми наукових досліджень «Протидія злочинам у сфері економіки: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (державний реєстраційний номер 0109U007851).

Мета і завдання дослідження. Мета цієї роботи полягає у з'ясуванні правової природи, змісту та значення кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавстві зарубіжних держав та визначення доцільності запровадження такої відповідальності в Україні.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання дослідження:

- дослідити соціально-правову сутність юридичної особи та можливі проблеми її кримінальної відповідальності;
- здійснити аналіз генезису правової регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб у зарубіжних державах та міжнародно-правових актах;
- виявити спільні та відмінні риси регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб за законодавством окремих зарубіжних держав;
- розкрити зміст та особливості кримінальної відповідальності юридичних осіб за законодавством зарубіжних держав;
- дослідити особливості караності злочинів, вчинюваних юридичними особами, визначити конкретні види таких покарань та їх зміст;
- узагальнити наявні у науковій літературі підходи щодо вирішення питання кримінальної відповідальності юридичних осіб;
- сформулювати теоретичні положення та практичні рекомендації, спрямовані на запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб у національне законодавство.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері регламентації кримінальної відповідальності.

Предмет дослідження становить кримінальна відповідальність юридичних осіб та її правова природа.

Науково-теоретичною базою дисертації є праці з кримінального права, загальної теорії права, інших галузей права, пам'ятки кримінального права України та інших держав, довідково-енциклопедична література.

Нормативну базу дослідження складають Конституція України; чинний КК України; закони та інші нормативно-правові акти України, а також чинне кримінальне законодавство окремих зарубіжних держав (Королівства Бельгія, Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії, Угорської Республіки, Королівства Данія, Республіки Ірландія, Республіки Мальта, Королівства Нідерландів, Республіки Польща, Румунії, Республіки Словенія, Фінляндської Республіки, Французької Республіки, Королівства Швеції, Естонської Республіки, Республіки Албанія, Республіки Ісландія, Республіки Македонія, Республіки Молдова, Королівства Норвегія, Республіки Хорватія, Республіки Чорногорія, Австрійської Республіки, Італійської Республіки, Королівства Іспанія, Федеративної Республіки Німеччина, США).

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи: загальнонауковий діалектичний метод (застосовувався при дослідженні поняття, змісту та значення кримінальної відповідальності юридичних осіб); історичний (використовувався при визначенні проблем визнання юридичної особи суб'єктом злочину в її історичному розвитку, що дало змогу проаналізувати становлення цього інституту у кримінальному законодавстві зарубіжних держав); порівняльно-правовий (застосовувався при зіставленні законодавства зарубіжних держав щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб, визначення спільних та відмінних рис); формально-юридичний (використовувався при аналізі змісту законодавчих нормативно-правових актів зарубіжних держав, які регламентують кримінальну відповідальність юридичних осіб); логіко-нормативний (застосовувався при підготовці проекту доповнень до чинного кримінального законодавства України).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є монографічним дослідженням, в якому на основі сучасних підходів в юридичній науці досліджується зміст, кримінально-правове значення та доцільність запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб у вітчизняне кримінальне законодавство. На основі проведеного дослідження обґрунтовано та сформульовано положення і висновки, які є новими для науки кримінального права або наділені істотними ознаками наукової новизни і виносяться на захист. Зокрема:

вперше:

- встановлено подібні та відмінні риси у регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб в окремих зарубіжних державах. Серед подібних рис виокремлюються: визначення підстав та умов кримінальної відповідальності юридичних осіб; види покарань, які можуть застосовуватись до них; відсутність нормативного закріплення понять вини юридичної особи; визначення юридичної особи як суб'єкта злочину; підстав звільнення юридичної особи від кримінальної відповідальності; поняття судимості юридичної особи; додатковий характер такої відповідальності щодо винних

фізичних осіб. Основними відмінностями у регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб за законодавством зарубіжних держав є: визначення різного переліку юридичних осіб, які підлягають кримінальній відповідальності; закріплення такої відповідальності у різних нормативних актах; визначення різного переліку злочинів в окремих зарубіжних державах, за які юридична особа підлягає відповідальності, та видів покарань, що можуть до неї застосовуватись;

- запропоновано визначити у КК України, що суб'єктом злочину поряд з фізичною особою може бути юридична особа приватного права, яка створена та зареєстрована у встановленому законом порядку;

- визначено положення, згідно з яким у залежності від характеру дій керівника юридичної особи, її засновника, учасника, іншої уповноваженої особи юридична особа може підлягати кримінальній відповідальності як виконавець, організатор, підбурювач чи пособник злочину;

- сформульовано пропозиції законодавчого визначення засад застосування кримінальної відповідальності до юридичних осіб при злитті, приєднанні, поділі, виділенні чи перетворенні;

- запропоновано поняття вини юридичної особи визначити як психічне ставлення керівника юридичної особи, її засновника, учасника, іншої уповноваженої особи до вчинюваної, у межах своїх повноважень, від імені та в інтересах юридичної особи, дії чи бездіяльності, передбаченої Кримінальним кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності;

- сформульовано пропозиції щодо законодавчого визначення умов звільнення юридичної особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим та у зв'язку із закінченням строків давності;

- запропоновано можливе законодавче визначення умов звільнення юридичної особи від відбуття покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку;

удосконалено:

- поняття підстави кримінальної відповідальності юридичних осіб, якою пропонується вважати вчинення керівником юридичної особи, її засновником, учасником, іншою уповноваженою особою самостійно або у співучасті, в межах своїх повноважень, від імені та в інтересах юридичної особи винного суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України;

- визначення переліку складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК, за які юридична особа може підлягати кримінальній відповідальності;

набули подальшого розвитку положення, які стосуються:

- аргументації позиції, що зростання ролі юридичних осіб у суспільстві викликає потребу у запровадженні інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні;

- положення, згідно якого кримінальна відповідальність юридичних осіб не повинна виключати кримінальної відповідальності винних фізичних осіб;

- системи та видів покарань, які доцільно застосовувати до юридичних осіб.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані в результаті дисертаційного дослідження положення мають як теоретичне, так і прикладне значення, зокрема основні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науці кримінального права – при подальшому теоретичному дослідженні проблем кримінальної відповідальності юридичних осіб;
- у навчальному процесі – під час викладання юридичних дисциплін у вищих навчальних закладах;
- у законотворчій діяльності при розробленні пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства України. Крім того, в роботі сформульовані готові до використання законодавцем пропозиції в частині законодавчого закріплення кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались на: Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення» (м. Львів, 13–15 квітня 2007 р.); Міжнародному симпозиумі «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві» (м. Львів, 12–13 вересня 2008 р.); Всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 26 вересня 2008 р.); Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Хмельницький, 28–29 листопада 2008 р.); Третій звітній всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 25 вересня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу» (м. Львів, 20 листопада 2009 р.); Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми юридичної науки» (м. Хмельницький, 13–14 листопада 2009 р.), Всеукраїнському науково-теоретичному семінарі «Політика української держави у сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 17 грудня 2009 р.) та Постійно діючому науково-практичному семінарі «Особливості розкриття та розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи і суміжних злочинів» (м. Львів, 19 листопада 2010 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у шести наукових статтях, опублікованих в наукових виданнях, включених ВАК України до переліку фахових, та восьми тезах доповідей, опублікованих у збірниках тез.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують шість підрозділів, висновків, двох додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, з них основного тексту 204 сторінки, два додатки – 10 сторінок та список використаних джерел (232 найменування), викладений на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та завдання дослідження, а також його методологічну, теоретичну та нормативну бази; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; вказано практичне значення одержаних результатів та наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження проблем кримінальної відповідальності юридичних осіб» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Постановка проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб»* зазначається, що єдності щодо питання кримінальної відповідальності юридичних осіб немає не лише у вітчизняній правовій думці, але й серед закордонних фахівців з кримінального права. Це зумовлено багатьма обставинами, що стосуються сутності та правової природи юридичної особи, її суттєвими відмінностями від особи фізичної, а отже й неможливістю застосування окремих положень кримінального закону до цього суб'єкта.

Єдиного підходу до розуміння сутності юридичної особи досі немає. Протягом всієї історії існування цього досить складного соціального утворення найбільш дискусійним у сфері його науково-правового дослідження було і залишається питання змісту та природи юридичної особи. Однак викладене у дисертації дає змогу констатувати, що опрацьовані підходи до розуміння юридичної особи не розкривають цього поняття з усією повнотою, позаяк, усім притаманна певна однобічність.

Юридична особа може бути суб'єктом як правомірної так і неправомірної поведінки. Теорією права ніколи не заперечувалась можливість застосування правової відповідальності до юридичних осіб. Однак заперечувалась і заперечується можливість застосування окремих її видів (кримінальної, адміністративної та ін.), що, враховуючи положення роботи, не завжди виправдано.

У підрозділі 1.2. *«Генезис правової регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб»* наголошується, що проблема корпоративної кримінальної відповідальності виникла тоді, коли головна роль в економіці стала переходити від індивідуальних до колективних суб'єктів. Такого стану економіка досягла в умовах капіталістичної формації. Саме у цей період проявляється недостатність правового регулювання діяльності колективних утворень лише засобами цивільного та адміністративного законодавства. Генезис фундаментальних положень сучасного кримінального права більшості держав світу, які не допускають кримінальної відповідальності юридичних осіб, відбувся ще у період буржуазних революцій, коли в основу кримінальної відповідальності були покладені нові принципи (відповідальність при наявності вини та індивідуальна відповідальність), що стали згодом «антиподами» відповідальності колективних суб'єктів. У підсумку притягнення до відповідальності корпорацій стало визнаватися неприпустимим.

З розвитком капіталізму та збільшенням кількості корпорацій багато держав запроваджують корпоративну відповідальність у кримінальне право, прагнучи у такий спосіб посилити свій вплив на економічні процеси та встановити заходи протидії злочинам, які можуть бути вчинені колективними суб'єктами приватного сектора.

Важливе значення для розвитку цього інституту мали наведені у роботі міжнародно-правові акти, які прямо передбачали рекомендацію щодо запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Незважаючи на те, що Верховна Рада України частину зазначених міжнародних документів ратифікувала, їх імплементація у повному обсязі в нашій державі, на жаль, не проведена.

Розділ 2 «Кримінальна відповідальність юридичних осіб за чинним законодавством окремих зарубіжних держав» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Схожість правової регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб за чинним законодавством окремих зарубіжних держав» аналізується чинне законодавство окремих зарубіжних держав щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб. Проаналізувавши кримінальне законодавство зарубіжних держав із вказаної проблеми, зазначено, що спільність у регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавствах окремих зарубіжних держав зумовлена багатьма обставинами, серед яких вирізняються наступні: а) більш-менш єдині погляди на сутність юридичних осіб та їх призначення; б) структурна та змістовна подібність кримінального законодавства різних держав; в) врахування законодавцем існуючих норм міжнародних нормативно-правових актів щодо відповідальності юридичних осіб тощо.

Визначення подібних ознак регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавстві зарубіжних держав дало змогу зробити певні висновки щодо доцільності запозичення окремих положень при можливому запровадженні такої відповідальності в Україні.

У підрозділі 2.2. «Відмінність правової регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб за чинним законодавством окремих зарубіжних держав» зазначається, що кримінальна відповідальність юридичних осіб у законодавстві зарубіжних держав, окрім спільного, має й немало відмінностей. Враховуючи зазначене у підрозділі, є підстави стверджувати, що регламентація кримінальної відповідальності юридичних осіб у зарубіжних державах, як видається, не вирішує всіх питань у повному обсязі. Як правило, регламентація кримінальної відповідальності юридичних осіб обмежується визначенням підстав такої відповідальності, видів злочинів та видів покарань, що можуть застосовуватись до цього суб'єкта. Залишились поза увагою проблеми, які мають вагомe значення при вирішенні питання можливості та доцільності запровадження такої відповідальності у вітчизняне кримінальне законодавство.

На жаль, відповідей на всі запитання в законодавстві зарубіжних держав немає. Це своєю чергою наводить на думку, що при визначенні можливої

конструкції кримінальної відповідальності юридичних осіб у нашій державі можна керуватись лише окремими положеннями зарубіжних законодавств. Вирішення ж нез'ясованих питань можливе, як видається, або пристосуванням відповідних норм чинного КК України до нового суб'єкта, або визначенням абсолютно нових шляхів вирішення зазначених проблем.

Розділ 3 «Перспективи запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Аргументи прихильників та опонентів запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб у теорії кримінального права» аналізуються наявні в кримінально-правовій науці погляди щодо доцільності запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб. Зазначено, що із вказаної проблеми у юридичній літературі склалось дві прямо протилежні точки зору. Одні автори законодавче врегулювання питання кримінальної відповідальності юридичних осіб у зарубіжному законодавстві оцінюють як крок у боротьбі зі злочинністю, інші ж висловлюють сумнів або повністю заперечують доцільність подібного нововведення у кримінальному законодавстві. Аргументи обох сторін заслуговують на увагу, адже запровадження такого виду відповідальності викликає значну кількість труднощів, пов'язаних із її співвідношенням з принципами та основними положеннями кримінального права, що стосуються підстав такої відповідальності, вини тощо.

На підставі проаналізованих позицій науковців щодо цієї проблеми визначено, що доцільність запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб в українське законодавство вимагає: по-перше, визначення сфери можливого застосування інституту відповідальності юридичних осіб у кримінальному праві; по-друге, корекції ознак складу злочину з урахуванням специфічних особливостей правової конструкції юридичної особи.

У підрозділі 3.2. «Можливі законодавчі підходи до вирішення питання кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні» з урахуванням проаналізованого досвіду окремих зарубіжних держав щодо законодавчої регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб, чинних міжнародних нормативно-правових актів, що стосуються цього питання, а також поглядів науковців, як прихильників, так і опонентів цієї ідеї запропоновано можливий законодавчий підхід закріплення можливості притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи в Україні.

Зазначене дало змогу запропонувати авторське бачення підстав кримінальної відповідальності юридичних осіб, переліку складів злочинів, за які юридична особа могла б підлягати кримінальній відповідальності, визначення умов кримінальної відповідальності юридичних осіб при злитті, приєднанні, поділі, виділенні чи перетворенні, поняття вини юридичної особи, системи та видів покарань юридичних осіб, підстав звільнення цього суб'єкта від кримінальної відповідальності та відбуття покарання, правових наслідків, погашення та зняття судимості юридичних осіб.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення та можливий шлях вирішення наукової проблеми, яка полягає у визначенні можливості та доцільності запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб у вітчизняне кримінальне законодавство. Одержані теоретичні узагальнення можуть мати значення для подальшого розвитку теорії кримінального права у частині виокремлення юридичної особи як суб'єкта злочину.

Вивчення монографічної та іншої спеціальної літератури, чинного кримінального законодавства України та окремих зарубіжних держав, що стосується теми дисертаційного дослідження, дозволило зробити наступні висновки:

I. Актуальність теми дисертаційної роботи, що визначена у вступі, повністю підтвердилась у ході проведення наукового дослідження. По-перше, поняття юридичної особи активно використовується усіма галузями права, однак формувалось воно у рамках цивільно-правової доктрини, в контексті регулювання майнового обігу, і досі не зазнало теоретичної переробки. Нормативна конструкція юридичної особи, яка закріплена у законодавстві більшості держав світу, і зокрема України, створювалась для цивільно-правового обігу і не враховує міжгалузевого значення поняття юридичної особи, а тому потребує доопрацювання. По-друге, значне зростання ролі юридичних осіб у суспільстві викликає потребу в ефективнішій регламентації статусу зазначених суб'єктів права, оскільки їх діяльність, окрім користі, може завдавати й шкоди суспільним інтересам. Наявних засобів правового впливу у деяких випадках, як видається, виявляється недостатньо. По-третє, юридична особа – самостійний суб'єкт права, який на правовому рівні наділений відповідним статусом, визначеними правами та обов'язками, можливістю виступати у відносинах як самостійний суб'єкт. По-четверте, різноманітність наукових теорій сутності юридичної особи зумовлена значною складністю цього правового явища, що у свою чергу викликає потребу в еволюції наукових поглядів на цей суб'єкт права. По-п'яте, діяльність юридичної особи реалізується у діяльності її людського субстрату, тому якщо правомірні дії юридичної особи фактично і юридично визнаються діями останньої, то відповідно і протиправні дії також повинні визнаватися діями саме юридичної особи. По-шосте, у випадку заподіяння діяльністю юридичної особи шкоди суспільним інтересам, які на законодавчому рівні захищаються державою, виникає необхідність у наявності ефективних засобів протидії та стримування діяльності зазначеного суб'єкта права. Враховуючи, що така шкода за своїми масштабами у ряді випадків є значною, варто застосувати до юридичної особи всі передбачені законодавством важелі впливу, у тому числі й кримінально-правові. По-сьоме, кримінальна відповідальність юридичних осіб не є винаходом сучасності, її наявність можна знайти у тому чи іншому вигляді в різні часи та у різних державах.

II. Порівняльний аналіз чинного кримінального законодавства окремих зарубіжних держав дозволив встановити, що:

1. Запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб до законодавства зарубіжних держав, безумовно, стало вагомим кроком з боку законодавця у протидії протиправній діяльності вказаних суб'єктів. Розвиток інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб у цих державах, який формувався протягом значного історичного проміжку часу, дозволив визначити підстави настання такої відповідальності, перелік складів злочинів, за які юридична особа може підлягати кримінальній відповідальності, та розробити систему покарань.

2. Подібним у регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб в законодавстві окремих зарубіжних держав є: по-перше, така відповідальність є досить поширеною у законодавстві держав різних правових сімей; по-друге, підставою кримінальної відповідальності юридичних осіб є вчинення злочину уповноваженим діяти від імені юридичної особи органом управління, посадовою особою, агентом або представником (коло таких осіб може відрізнитись у різних державах), однак обов'язковою умовою є наявність людського субстрату – фізичної особи, яка має право діяти від імені особи юридичної; по-третє, у багатьох державах однією з умов притягнення організації до відповідальності є отримання останньою від учинення злочинних дій певної користі, як матеріальної (наприклад, у Бельгії, Мальті, Франції тощо), так і нематеріальної (для прикладу, у Польщі); по-четверте, регламентація кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавстві більшості держав обмежується визначенням підстав такої відповідальності, видів злочинів та видів покарань, що можуть застосовуватись до цього суб'єкта; по-п'яте, залишилися поза увагою у законодавстві зарубіжних держав такі поняття, як вина юридичної особи, визначення того, чи юридична особа є суб'єктом злочину, чи суб'єктом кримінальної відповідальності, підстави звільнення юридичних осіб від відповідальності, застосування до юридичної особи понять рецидиву, судимості тощо; по-шосте, у більшості європейських держав юридична особа підлягає кримінальній відповідальності за незначну кількість злочинів, як правило, корупцію та легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом; по-сьоме, кримінальній відповідальності підлягають, як правило, юридичні особи приватного права; по-восьме, у переважній більшості зарубіжних держав, у законодавстві яких передбачено можливість притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, міститься норма, яка вказує на те, що відповідальність юридичних осіб не виключає відповідальності винних фізичних осіб; по-дев'яте, така відповідальність, як правило, є додатковою щодо відповідальності винних фізичних осіб; по-десяте, у законодавстві багатьох розглянутих у роботі зарубіжних держав системи покарань для юридичних осіб як такої немає, оскільки основним і у багатьох випадках єдиним видом покарання, який застосовується до юридичних осіб за вчинення злочину є штраф. У багатьох державах, де покарання, що застосовуються до юридичних осіб не обмежуються штрафом також передбачено можливість застосування до них покарань у виді конфіскації майна, ліквідації юридичної особи, постійної чи тимчасової заборони на здійснення діяльності; по-одиннадцяте, практика застосування норм щодо кримінальної

відповідальності юридичних осіб в усіх без виключення зарубіжних державах незначна, що свідчить про відносну новизну та недостатній, як видається, теоретичний рівень розробки цього інституту кримінального права.

3. Відмінним у регламентації такої відповідальності в законодавстві окремих зарубіжних держав є: по-перше, законодавство різних держав передбачає різні види юридичних осіб, що неодмінно викличе ряд проблем при притягненні до відповідальності іноземної юридичної особи; по-друге, у більшості зарубіжних держав кримінальна відповідальність юридичних осіб передбачається у нормах кримінального кодексу (Голландія, Данія, Естонія, Ісландія, Македонія, Мальта, Молдова, Румунія, Угорщина, Франція, Чорногорія), однак, у деяких з них така відповідальність відображена в окремому законі (Албанія, Польща, Хорватія) або такі норми містяться як в КК, так і в інших нормативно-правових актах (США, Великобританія); по-третє, в окремих державах (США, Словенія, Швеція, Норвегія) передбачено можливість юридичної особи підлягати кримінальній відповідальності самостійно, незалежно від встановлення чи покарання винних фізичних осіб; по-четверте, в одній групі держав передумовою такої відповідальності є встановлення або засудження винної фізичної особи (Польща, Угорщина), в іншій така умова не передбачається (наприклад, Голландія, Словенія, Франція, Швеція); по-п'яте, законодавство окремих зарубіжних держав (США, Великобританія, Франція, Румунія, Польща, Молдова та ін.), на відмінну від більшості, передбачає значно ширший перелік злочинів, за які юридична особа може підлягати відповідальності; по-шосте, схожа ситуація в окремих державах наявна й щодо видів покарань юридичних осіб (для прикладу, в Польщі, Норвегії, Хорватії, Словенії, Франції, Румунії тощо); по-сьоме, відмінності можна знайти й щодо визначення розміру штрафу; так, в одних державах законодавством передбачено чітко встановлені межі розміру штрафу (Мальта, Голландія, Словенії, Швеція, Естонія, Албанія, Македонія, Хорватія), в інших розмір штрафу нормами права не обмежується, а надається на розсуд суду (Великобританія, Данія, Ірландія) або ж залежить від певного критерію (наприклад, Угорщина, Польща, Румунія), зокрема, фінансової вигоди, що отримана чи могла бути отримана у результаті злочинного діяння, розміру доходу, передбаченого у приписах про податок на дохід юридичних осіб, або ж штраф визначається у відповідній кількості днів.

III. Проблеми запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб у вітчизняне кримінальне законодавство зумовлені її співвідношенням з основними принципами кримінального права, кримінально-правовим статусом суб'єкта злочину, причинно-наслідковим зв'язком, поняттям вини, поняттям та видами покарань тощо. Однак, з огляду на викладені у дисертації положення, визначено можливий шлях розв'язку зазначених проблем.

У результаті дослідження запропоновано доповнити КК України наступними статтями та частинами статей у такій редакції:

Стаття 2¹. Підстава кримінальної відповідальності юридичних осіб

1. Підставою кримінальної відповідальності юридичних осіб є вчинення керівником юридичної особи, її засновником, учасником, іншою уповноваженою особою самостійно або в співучасті, у межах своїх повноважень, від імені та в

інтересах юридичної особи винного суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

2. Юридична особа підлягає кримінальній відповідальності за наявності підстав, передбачених частиною 1 цієї статті, у випадку вчинення злочину, передбаченого статтями 131, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 149, 150, 159¹, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 182, частиною першою статті 183, статтями 188¹, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 194¹, 195, 196, 197, 197¹, 198, 199, 201, 202, 203, 203¹, 204, 206, 207, 208, 209, 209¹, 210, 212, 212¹, 213, 214, 215, 216, 217, 220, 221, 222, 223, 223¹, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 232¹, 232², частинами першою та другою статті 235⁴, частинами першою та другою статті 235⁵, статтями 236, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 258⁴, 265, 265¹, 267¹, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 282, 284, 285, 287, 288, 291, 292, 298, 300, 301, 305, 306, 307, 310, 311, 317, 320, 321, 325, 326, 327, 332, 334, 339, 355, 358, 361, 361¹, 363, 363¹, частинами першою та другою статті 364, статтями 365, 369, 382, 388, частиною першою статті 389 та статтею 441 цього Кодексу.

3. Кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає кримінальної відповідальності винних фізичних осіб.

Стаття 17¹. Відповідальність юридичної особи за закінчений та незакінчений злочин

Юридична особа підлягає кримінальній відповідальності за закінчений чи незакінчений злочин при наявності підстав, зазначених частиною першою статті 2¹, відповідно до положень статей 13-17 цього Кодексу.

Частина 3 та 4 ст. 18:

3. Суб'єктом злочину є юридична особа приватного права, яка створена та зареєстрована у встановленому законом порядку.

4. Не визнаються суб'єктом злочину і не підлягають кримінальній відповідальності та покаранню юридичні особи публічного права, які створюються розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Стаття 18¹. Кримінальна відповідальність юридичних осіб при злитті, приєднанні, поділі, виділенні чи перетворенні

1. При злитті декількох юридичних осіб, однією з яких є юридична особа, яка вчинила злочин, чи перетворенні такої юридичної особи з одного виду в інший кримінальній відповідальності за вчинення злочину підлягає новостворена юридична особа.

2. При приєднанні юридичної особи, яка вчинила злочин, до іншої юридичної особи кримінальній відповідальності підлягає юридична особа, яка здійснила приєднання.

3. При поділі юридичної особи, яка вчинила злочин, або при виділенні зі складу такої юридичної особи однієї або кількох юридичних осіб кримінальній відповідальності за вчинення злочину підлягає та юридична особа, до якої перейшли права та обов'язки, майно, у зв'язку з якими був вчинений злочин. У

випадку, якщо таку особу неможливо встановити, відповідальності підлягають усі зазначені реорганізовані юридичні особи.

Частини 2 та 3 ст. 23:

2. Виною юридичної особи є психічне ставлення керівника юридичної особи, її засновника, учасника, іншої уповноваженої особи до вчинюваної, у межах своїх повноважень, від імені та в інтересах юридичної особи, дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

3. Форми вини юридичної особи визначаються на підставі положень, зазначених у статтях 24 та 25 цього Кодексу.

Частина 8 ст. 27:

8. У залежності від характеру дій керівника юридичної особи, її засновника, учасника, іншої уповноваженої особи юридична особа підлягає кримінальній відповідальності як виконавець, організатор, підбурювач чи пособник.

Стаття 46¹. Звільнення юридичної особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим

Юридична особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилась із потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки та/або усунула заподіяну шкоду.

Стаття 49¹. Звільнення юридичної особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності

1. Юридична особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня виникнення підстав, передбачених частиною першою статті 2¹ цього Кодексу, і до набрання вироком суду законної сили минули такі строки:

- 1) три роки – у разі вчинення злочину невеликої тяжкості;
- 2) п'ять років – у разі вчинення злочину середньої тяжкості;
- 3) десять років – у разі вчинення тяжкого злочину;
- 4) п'ятнадцять років – у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

2. Перебіг строків давності зупиняється або переривається з підстав, передбачених частиною другою та третьою статті 49 цього Кодексу.

Стаття 51¹. Види покарань юридичних осіб

До юридичних осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі види покарання:

- 1) штраф;
- 2) заборона займатись певною діяльністю;
- 3) конфіскація майна;
- 4) ліквідація юридичної особи чи її структурного підрозділу (філії, представництва).

Стаття 52¹. Основні та додаткові покарання юридичних осіб

1. Основними покараннями юридичних осіб є заборона займатись певною діяльністю та ліквідація юридичної особи чи її структурного підрозділу (філії, представництва).

2. Штраф та конфіскація майна юридичної особи можуть застосовуватись як основні, так і як додаткові покарання.

3. За один злочин юридичній особі може бути призначено лише одне основне покарання, передбачене в санкції статті Особливої частини цього Кодексу. До основного покарання може бути приєднане одне чи кілька додаткових покарань у випадках та в порядку, передбачених цим Кодексом.

4. Ухилення від покарання, призначеного вироком суду, має наслідком відповідальність, передбачену частиною першою статті 389 цього Кодексу.

Стаття 53¹. Призначення штрафу юридичній особі

1. Як основне покарання, суд може призначити юридичній особі штраф у розмірі від однієї тисячі до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Залежно від ступеня тяжкості вчиненого юридичною особою злочину та з урахуванням її майнового стану, суд призначає штраф у таких розмірах:

за злочин невеликої тяжкості – від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за злочин середньої тяжкості – від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за тяжкий злочин – від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за особливо тяжкий злочин – від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Штраф як додаткове покарання може бути призначено юридичній особі у межах половини розмірів штрафу, передбачених у частині другій цієї статті.

4. У разі ухилення юридичної особи від сплати штрафу або неможливості його сплатити суд може замінити несплачену суму штрафу, у межах його розміру, покаранням у виді конфіскації майна.

Стаття 55¹. Заборона юридичній особі займатися певною діяльністю

Покарання у виді заборони юридичній особі займатись певною діяльністю встановлюється на строк від одного до п'яти років і полягає у встановленні судом заборони юридичній особі займатися будь-яким з видів діяльності, визначених у її статутних документах.

Стаття 59¹. Конфіскація майна юридичної особи

1. Конфіскація майна юридичної особи полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю юридичної особи.

2. Як основне покарання, конфіскація майна юридичної особи може застосовуватись судом лише у випадку заміни несплаченої суми штрафу з підстав, передбачених частиною четвертою статті 53¹ цього Кодексу.

3. Конфіскація всього майна можлива лише у випадку застосування такого покарання як додаткового до ліквідації юридичної особи з урахуванням вимог чинного законодавства щодо порядку ліквідації та задоволення вимог кредиторів юридичної особи.

4. Як додаткове покарання, конфіскація майна юридичної особи встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі злочини.

5. При застосуванні конфіскації майна юридичної особи як додаткового покарання суд повинен враховувати всі обставини, за яких виконання такого покарання не призведе до унеможливлення здійснення подальшої діяльності юридичної особи.

Стаття 64¹. Ліквідація юридичної особи чи її структурного підрозділу (філії, представництва)

1. Покарання у виді ліквідації юридичної особи чи її структурного підрозділу (філії, представництва) застосовується судом лише за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину та полягає у примусовому припиненні діяльності юридичної особи з настанням наслідків, передбачених чинним законодавством.

2. Ліквідація юридичної особи призначається у тих випадках, коли суд визнає, що тяжкість вчиненого злочину унеможливорює збереження вказаної юридичної особи чи її структурного підрозділу (філії, представництва) та продовження її (його) діяльності.

3. Покарання у виді ліквідації юридичної особи чи її структурного підрозділу (філії, представництва) не застосовується до юридичних осіб, які здійснюють діяльність у галузі, що має стратегічне значення для безпеки держави.

Частина 5 ст. 65:

5. Призначення покарання юридичній особі здійснюється у порядку, передбаченому цією статтею.

Стаття 66¹. Обставини, які пом'якшують покарання юридичної особи

1. При призначенні покарання юридичній особі обставинами, які його пом'якшують, визнаються:

- 1) вчинення злочину при наявності умов крайньої необхідності;
- 2) активне сприяння розкриттю злочину, викриттю інших співучасників злочину й розшуку майна, отриманого у результаті вчинення злочину;
- 3) добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди.

2. При призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, й інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті.

Частина 5 ст. 67:

5. При призначенні покарання юридичній особі обставинами, які його обтяжують, визнаються обставини зазначені у пунктах 1, 5, 6, 7, 11, 12 частини першої цієї статті.

Стаття 80¹. Звільнення юридичної особи від відбуття покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку

1. Юридична особа звільняється від відбуття покарання, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком суду його не було виконано в такі строки:

- 1) три роки – у разі засудження до покарання за злочин невеликої тяжкості;
- 2) п'ять років – у разі засудження до покарання за злочин середньої тяжкості;
- 3) десять років – у разі засудження до покарання за тяжкий злочин;

4) п'ятнадцять років – у разі засудження до покарання за особливо тяжкий злочин.

2. Перебіг строків давності зупиняється або переривається з підстав, передбачених частиною третьою та четвертою статті 80 цього Кодексу.

Стаття 91¹. Правові наслідки, погашення та зняття судимості юридичної особи

1. Юридична особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

2. Судимість юридичної особи має правове значення у разі вчинення нового злочину, а також в інших випадках, передбачених законами України.

3. Такими, що не мають судимості, визнаються:

1) юридичні особи, засуджені до штрафу (як основного покарання), якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину;

2) юридичні особи, засуджені до покарання у виді заборони займатися певною діяльністю, якщо вони протягом двох років з дня відбуття (основного та додаткового) покарання не вчинять нового злочину;

3) юридичні особи, засуджені до покарання у виді конфіскації майна (як основного покарання) з підстав, передбачених частиною 2 статті 59¹ цього Кодексу, якщо вони протягом трьох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину.

4. Обчислення строків погашення судимості юридичних осіб здійснюється відповідно до частин 1, 2 та 5 статті 90 цього Кодексу.

5. Якщо юридична особа після відбуття покарання у виді штрафу, заборони займатися певною діяльністю чи конфіскації майна своєю суспільно корисною діяльністю довела своє виправлення, то суд може зняти з неї судимість до закінчення строків, зазначених у цій статті.

6. Зняття судимості юридичних осіб допускається лише після закінчення не менш як половини строку погашення судимості, зазначеного у частині 3 цієї статті.

7. Порядок зняття судимості юридичних осіб встановлюється Кримінально-процесуальним кодексом України.

Таким чином, проведене дисертаційне дослідження дало змогу запропонувати можливий шлях вирішення проблеми запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб та її законодавчої регламентації в Україні, довело перспективність подальших компаративістських досліджень в царині кримінального права.

Набутий досвід порівняння кримінального законодавства окремих зарубіжних держав та позицій науковців щодо регламентації кримінальної відповідальності юридичних осіб дає підстави вважати доцільним проведення відповідного аналізу інших кримінально-правових інститутів, що можуть мати значення для подальшої розробки та запровадження такої відповідальності в Україні. Це, у свою чергу, дасть змогу сформулювати додаткові пропозиції щодо подальшого удосконалення вітчизняного кримінального законодавства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Пасека О.Ф. До питання про доцільність визнання юридичної особи суб'єктом злочину / О.Ф. Пасека // Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць / головний редактор В.Л. Ортинський. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 240–249.
2. Пасека О.Ф. Теорії сутності юридичної особи / О.Ф. Пасека // Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць / головний редактор В.Л. Ортинський. – Львів, 2008. – Вип. 1. – С. 124–133.
3. Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб у Франції: розвиток концепції та сучасний стан / О.Ф. Пасека // Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. Серія право / головний редактор Ю.М. Бисага. – Ужгород, 2008. – Вип. 11. – С. 328–333.
4. Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб у законодавствах країн ЄС / О.Ф. Пасека // Вісник Харківського національного ун-ту внутрішніх справ / Відповідальний редактор Г.О. Пономаренко. – Харків, 2008. – Вип. 43. – С. 43–54.
5. Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб за законодавством США та Англії / О.Ф. Пасека // Університетські наукові записки. – Хмельницький, 2009. – Вип. 3(№ 31). – С. 195–201.
6. Пасека О.Ф. Розвиток концепції кримінальної відповідальності юридичних осіб у зарубіжних державах / О.Ф. Пасека // Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць / головний редактор В.Л. Ортинський. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 4. – С. 188–197.
7. Пасека О.Ф. Щодо вини юридичної особи / О.Ф. Пасека // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування та перспективи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 13–15 квітня 2007 р.: у 2 ч. – Львів: Львівський державний ун-т внутрішніх справ, 2007. – Ч. 1. – С. 239–242.
8. Пасека О.Ф. Регламентация кримінальної відповідальності юридичних осіб у міжнародних актах / О.Ф. Пасека // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей на Всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – С. 188–194.
9. Пасека О.Ф. Підстави та умови кримінальної відповідальності юридичних осіб / О.Ф. Пасека // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 28–29 листопада 2008 року): у 4 частинах. – Ч. 4. – Хмельницький: Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2008. – С. 99–102.
10. Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб за законодавством Республіки Польща / О.Ф. Пасека // Кримінальний кодекс

України 2001 р.: проблеми застосування та перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві: міжнародний симпозіум, 12–13 вересня 2008 р. Тези і реферати доповідей, тексти повідомлень. – Львів, 2008. – С. 271–275.

11. Пасека О.Ф. Види кримінальних покарань, які застосовуються до юридичних осіб за законодавством європейських держав / О.Ф. Пасека // Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей на Третій звітній всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 102–106.

12. Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб як елемент протидії злочинним посяганням під час підготовки та проведення Євро-2012 / О.Ф. Пасека // Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 231–234.

13. Пасека О.Ф. Регламентація кримінальної відповідальності юридичних осіб у КНР / О.Ф. Пасека // Політика української держави у сфері боротьби зі злочинністю: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-теоретичного семінару (м. Івано-Франківськ, 17 грудня 2009 року). – Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2009. – С. 104–107.

14. Пасека О.Ф. До питання кримінальної відповідальності юридичних осіб / О.Ф. Пасека // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13–14 листопада 2009 року): у 4 частинах. – Ч. 4. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького ун-ту управління та права, 2009. – С. 73–75.

АНОТАЦІЯ

Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2010.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню проблем кримінальної відповідальності юридичних осіб. Розглянуто підходи вчених щодо правової природи та сутності юридичної особи; проаналізовано становлення кримінальної відповідальності юридичних осіб в окремих зарубіжних державах; нормативне врегулювання такої відповідальності у законодавстві окремих зарубіжних держав; визначено аргументи як прихильників, так і опонентів запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні.

Сформульовано конкретні пропозиції щодо можливого вирішення питань запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб у вітчизняне

кримінальне законодавство, зокрема визначено підстави такої відповідальності, види злочинів, за які юридична особа може підлягати кримінальній відповідальності, поняття вини юридичної особи, підстави звільнення юридичної особи від кримінальної відповідальності та відбуття покарання тощо.

Ключові слова: кримінальне законодавство, суб'єкт злочину, юридична особа, кримінальна відповідальність, покарання.

АННОТАЦИЯ

Пасека А.Ф. Уголовная ответственность юридических лиц: сравнительно-правовое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2010.

Диссертация представляет комплексное исследование проблем уголовной ответственности юридических лиц. Рассмотрены подходы ученых относительно правовой природы и сущности юридического лица. Установлено, что понятие юридического лица активно используется во всех отраслях права, однако формировалось оно в рамках гражданско-правовой доктрины, в контексте регулирования имущественного оборота и до сих пор не было теоретически переработано. Значительный рост роли юридических лиц в обществе вызывает потребность в более эффективной регламентации статуса указанных субъектов права, так как их деятельность, кроме пользы, может наносить и вред общественным интересам. Имеющихся средств правового влияния в некоторых случаях оказывается недостаточно. Поэтому в случае причинения деятельностью юридического лица вреда общественным интересам, которые на законодательном уровне защищаются государством, возникает необходимость в наличии эффективных средств противодействия и сдерживания деятельности данного субъекта права. Учитывая, что такой вред по своим масштабам в ряде случаев является значительным, стоит применять к юридическому лицу все предусмотренные законодательством рычаги влияния, в том числе и уголовно-правовые.

Рассмотрен исторический и зарубежный опыт становления уголовной ответственности юридических лиц в законодательстве некоторых зарубежных государств, который показал, что случаи привлечения юридических лиц к ответственности в том или ином виде имели место в разное время и в разных государствах. Значительное влияние на развитие этого института уголовного права имели отдельные международные нормативно-правовые акты, которые содержат непосредственные рекомендации для государств-участниц относительно внедрения такого вида ответственности в национальное законодательство.

Проанализированное законодательство отдельных зарубежных государств относительно уголовной ответственности юридических лиц дали возможность установить, что такая ответственность является достаточно распространенной,

обнаружить общие и различные черты в регламентации уголовной ответственности этого субъекта, что в свою очередь дало возможность выделить те положения, которые стоило бы позаимствовать при решении вопроса о целесообразности внедрения такой ответственности в Украине.

Исследованы аргументы, как сторонников, так и оппонентов внедрения такой уголовной ответственности юридических лиц в Украине. Проблемы внедрения такой ответственности в отечественное законодательство предопределены ее соотношением с основными принципами уголовного права, уголовно-правовым статусом субъекта преступления, причинно-следственной связью, понятием вины, понятием и видами наказаний. Однако, учитывая изложенные в диссертации положения, определен возможный путь решения обозначенной проблемы.

Как результат, сформулированы конкретные предложения относительно возможного решения вопросов внедрения уголовной ответственности юридических лиц в отечественное уголовное законодательство, в частности определены основания такой ответственности, виды преступлений, за которые юридическое лицо может подлежать уголовной ответственности, понятие вины юридического лица, основания освобождения юридического лица от уголовной ответственности и отбывания наказания и тому подобное.

Ключевые слова: уголовное законодательство, субъект преступления, юридическое лицо, уголовная ответственность, наказание.

ANNOTATION

Pasyeka O.F. Criminal responsibility of legal entities: comparative-legal research. – Manuscript.

Thesis for acquiring a scientific degree of the candidate of legal sciences in speciality 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal-executive law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2010.

The thesis contains complex research of problems of criminal responsibility of legal entities. Scientists' approaches as to legal nature and essence of legal entity have been considered; formation of criminal responsibility of legal entities in particular foreign countries and normative adjustment of such responsibility in legislation of particular foreign countries have been analyzed; arguments given both by supporters and opponents as to introduction of criminal responsibility of legal entities in Ukraine have been determined.

Specific offers as to possible solution to issues connected with introduction of criminal responsibility of legal entities to domestic criminal legislation have been formulated, in particular grounds for such responsibility, kinds of crimes for which legal entity can be subject to criminal responsibility, notion of legal entity's guilt, grounds for release of legal entity from criminal responsibility and from serving a sentence etc. have been defined.

Key words: criminal legislation, subject of crime, legal entity, criminal responsibility, punishment.

Підписано до друку 20.12.2010 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Зам. № 239-10
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.